

परसातील कुक्कुटपालन

प्रस्तावना

हवामान बदलाचा राज्याच्या शेतीवर विपरीत परिणाम दिसून येत असून, भविष्यात देखील सदर परिणामांची व्याप्ती वाढणार असल्याचे राज्याच्या हवामान बदला विषयक कृती आराखडयामध्ये नमूद केले आहे. मराठवाडा व विदर्भातील शेतक-यांना गेल्या काही वर्षांपासून मोठ्या दुष्काळास सामोरे जावे लागत असून भू-गर्भातील पाणी साठ्यावर व जमिनीच्या आरोग्यावर विपरित परिणाम होत आहे. परिणामी शेतीमधील पिकांची उत्पादकता घटत आहे. तसेच पूर्णा नदीच्या खो-यातील भू-भाग हा निसर्गतःच क्षारपड असल्याने शेतीसाठी सिंचनास मर्यादा येत आहेत. या प्रतिकूल परिस्थितीमध्ये अल्प भू-धारक शेतक-यांच्या उत्पादनावर विपरीत परिणाम होत असल्याचे दिसून येत आहे. हवामान बदलामुळे उद्भवलेल्या परिस्थितीशी जुळवून घेण्यास शेतक-यांना सक्षम करण्याच्या उद्देशाने महाराष्ट्र शासनाचा जागतिक बँकेच्या अर्थसहाय्याने नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्प सुरु करण्यात आलेला आहे.

कुक्कुटपालन हा शेतीस पूरक व्यवसाय म्हणून ओळखला जातो. ग्रामीण भागातील परसातील कुक्कुट पालनाद्वारे शेतक-यांना व भूमिहीन शेतमजुरांना हमखास पूरक उत्पन्नाचे साधन उपलब्ध झालेले आहे.

उद्देशः

१. नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्पामध्ये समावेश करण्यात आलेल्या गाव समूहा मधील भूमिहीन व्यक्ती, अनुसूचित जाती/जमाती मधील महिला शेतक-यांना हवामान बदलामुळे उद्भवलेल्या परिस्थितीशी जुळवून घेण्यास सक्षम बनविणे.
२. ग्रामीण भागातील भूमिहीन कुटुंबातील व्यक्ती, विधवा, परितक्त्या महिला व घटस्फोटीत महिलांना स्वयंरोजगार उपलब्ध करून देणे.
३. ग्रामीण भागातील परसातील कुक्कुट पालन व्यवसायास चालना मिळावी व लाभार्थी कुटुंबांना प्रथिनेयुक्त आहार मिळावा.

लाभार्थी निवडीचे निकष

प्रकल्पांतर्गत निवड केलेल्या गावातील ग्राम कृषि संजीवनी समितीने (VCRMC) मान्यता दिलेले भूमिहीन कुटुंबातील व्यक्ती, विधवा, परितक्त्या महिला, घटस्फोटीत महिला, अनुसूचित जाती/जमाती मधील महिला शेतकरी यांना लाभ देय राहिल.

अर्थसहाय्य :

सदर घटकांतर्गत सर्वसाधारणपणे देशी वाणांच्या कोंबडीची चार आठवडे वयाची पिल्ले देणे अभिप्रेत आहे. चार आठवडे वयाच्या पिलाची किंमत रु. १००/- मर्यादेत असून ५०% अनुदान देय आहे. एका लाभार्थ्यास किमतीच्या ५०% कमाल ५० पक्ष्यांसाठी जास्तीत जास्त रु. २५००/- देय आहे.

अंमलबजावणीतील विविध स्तरावरील जबाबदाऱ्या

लाभार्थी

१. इच्छुक लाभार्थीने घटकांतर्गत बाबींचा लाभ घेण्यासाठीचा प्रकल्पाच्या <https://dbt.mahapocra.gov.in> संकेतस्थळावर ऑनलाईन नोंदणी करून अर्ज सादर करावा व आवश्यक कागदपत्रे अपलोड करावीत.
२. पूर्वसंमती मिळाल्या पासून एक महिन्याच्या आत पक्षी खरेदी करून ऑनलाईन अनुदान मागणी करावी.
३. निवडलेल्या लाभार्थीने गठीत खरेदी समितीच्या उपस्थितीत पक्षी खरेदी करावी.
४. पक्षी खरेदी स्थानिक बाजारामध्ये खरेदी करून ज्या गावामधील बाजारात पक्षी खरेदी केली आहे त्या ग्रामपंचायतीची पक्षी खरेदी बाबतची तपशिलासह पावती सादर करणे आवश्यक आहे.

- परसबागेतील कुक्कुटपालन या घटकांतर्गत अनुदान मिळणेसाठी ऑनलाईन मागणी करावी. सोबत खरेदी देयकांच्या मूळप्रती व खरेदी समितीचे प्रमाणपत्र लाभार्थ्यांने स्व:साक्षांकीत करुन ऑनलाईन अपलोड कराव्यात.

पक्षी खरेदी समिती :

- सरपंच - पदसिद्ध अध्यक्ष
- उपसरपंच - पदसिद्ध सदस्य
- ग्राम कृषि संजीवनी समिती (VCRMC) सदस्यांपैकी एक महिला सदस्य - सदस्य
- कृषि मित्र/कृषि ताई - सदस्य
- कृषि सहाय्यक - सचिव
- पशुसंवर्धन विभागाचे संबधित पशुधन विकास अधिकारी/पशुधन पर्यवेक्षक-सदस्य
(अनुक्रमांक १, २, ३ पैकी किमान १ सदस्य, कृषि मित्र/कृषि ताई, कृषि सहाय्यक, पशुसंवर्धन विभागाचे संबधित पशुधन विकास अधिकारी/पशुधन पर्यवेक्षक व लाभार्थी यांची खरेदीच्या वेळी उपस्थिती अनिवार्य)

खरेदी समितीच्या कार्य व जबाबदाऱ्या :

- खरेदी समितीने पक्षी खरेदी कोठून व कोणत्या प्रकारे/पद्धतीने करावयाची आहे याबाबत निर्णय उपविभागीय कृषि अधिकारी यांचे मार्गदर्शानुसार घ्यावा.
- गावातील निवडलेल्या सर्व लाभार्थ्यांची पक्षी खरेदी शक्यतो एकाचवेळी करावी.
- लाभार्थ्यांनी प्रत्यक्ष पक्षी खरेदी केली असल्याबाबतचे प्रमाणपत्र पक्षी खरेदी समितीने सादर करावे.

ग्राम कृषि संजीवनी समिती

- इच्छुक भूमिहीन कुटुंबातील व्यक्ती, विधवा, परितक्त्या महिला, घटस्फोटीत महिला, अनुसूचित जाती/ जमाती मधील महिला शेतकरी लाभार्थ्यांचे ऑनलाईन अर्ज व अपलोड केलेली कागदपत्रे समूह सहाय्यक यांचे मदतीने छानणी करणे व लाभार्थी निवड करणे.
- भूमिहीन कुटुंबातील व्यक्तीसाठी तलाठी यांचेकडील उपलब्ध अभिलेख व इच्छुक लाभार्थ्यांने दिलेले सोबतच्या नमुन्यातील स्वयंघोषणा पत्र या आधारे लाभार्थी निवडीबाबत निर्णय घ्यावयाचा आहे.
- विधवा, परितक्त्या महिला व घटस्फोटीत महिलांना लाभ ग्रामसेवक यांचे अभिप्राय व इच्छुक लाभार्थ्यांचे त्यांचेकडून सोबतच्या नमुन्यातील स्वयंघोषणा पत्र घेऊन त्या आधारे लाभार्थी निवडीबाबत निर्णय घ्यावयाचा आहे.
- प्राप्त झालेल्या ऑनलाईन अर्जांच्या कागदपत्रांची छानणी करुन अर्जांच्या पात्र/अपात्रते बाबत निर्णय घ्यावा. अपात्र अर्जदारांना अपात्रतेबाबत कारणासह अवगत करावे.
- पक्षी खरेदी समिती नियुक्त करुन तिच्या कामकाजावर नियंत्रण ठेवणे.
- सामाजिक लेखापरीक्षण करणे.

समूह सहाय्यक

- इच्छुक लाभार्थी यांना नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्पाच्या संकेत स्थळावर <https://dbt.mahapocra.gov.in> ऑनलाईन नोंदणी व अर्ज करण्यासाठी मार्गदर्शन व मदत करावी.
- इच्छुक लाभार्थ्यांची ऑनलाईन नोंदणी व त्यांनी अपलोड केलेल्या कागदपत्रांची छानणी लाभार्थी निकषानुसार करावी.
- सर्व ऑनलाईन प्राप्त अर्ज ग्राम कृषि संजीवनी समिती समोर मान्यतेसाठी सादर करणे व मंजूरी प्राप्त झाल्यानंतर तसा ठराव संकेतस्थळावर अपलोड करणे.
- लाभार्थ्यांस "परसातील कुक्कुटपालन" या घटकाच्या अटी, शर्ती व अंमलबजावणी बाबत समजावून सांगावे.
- संबधित कृषि सहाय्यक यांना पक्षी खरेदी व खरेदी पश्चात अंतिम तपासणीसाठी मदत करणे

६. पात्र लाभार्थ्यांना पूर्वसंमती बाबत अवगत करणे.

कृषि सहाय्यक

१. लाभार्थीने ऑनलाईन अर्ज व सोबत अपलोड केलेल्या सर्व आवश्यक कागदपत्रांची पडताळणी करणे.
२. अपलोड केलेल्या कागदपत्रांच्या छानणी आधारे पात्र अर्जाच्या नियोजित प्रकल्प स्थळाची पाहणी करून तपासणी सूचीनुसार प्रकल्प स्थळ कुक्कुट पालनासाठी योग्य आहे किंवा नाही, याबाबत ऑनलाईन अहवालात नोंद करावी व प्रकल्पाच्या DBT App द्वारे भौगोलिक स्थानांकन (Geo-tagging) करून संकेतस्थळावर अपलोड करणे. यापूर्वी कुक्कुटपालनाचा इतर शासकीय योजनेतून लाभ घेतला आहे काय, याबाबत खातरजमा करून याबाबतचा तपशिल नमूद करावा.
३. कृषि सहाय्यक यांनी खरेदी करण्यात आलेले पक्षी मार्गदर्शक सूचनेत दिल्याप्रमाणे योग्य असल्याबाबत व खरेदी प्रक्रिया योग्य असल्याबाबत मोका तपासणी अहवाल संकेतस्थळावर अनुदानाच्या शिफारशीसह उपविभागीय कृषि अधिकारी यांना सादर करावा. तसेच प्रकल्पाच्या DBT App द्वारे नैऋत्य कोपरा स्थळाचे अक्षांश/रेखांशसह भौगोलिक स्थानांकन (Geo-tagging) करून संकेतस्थळावर अपलोड करणे.
४. अनुदान मागणीसाठी देयके व आवश्यक कागदपत्रे प्रमाणित करून संकेतस्थळावर अपलोड करणे.

कृषि पर्यवेक्षक

कृषि सहाय्यक यांनी ऑनलाईन अवगत केल्यानंतर कृषि पर्यवेक्षक यांनी यादृच्छिक (Random) पद्धतीने १०% लाभार्थ्यांची अनुदान अदायगी पूर्वी तपासणी करावी व याबाबतच्या नोंदी खात्री करून प्रमाणित कराव्यात. अनुदान प्रस्ताव तपासून पडताळणी करून देय अनुदान अदायगीसाठी योग्य असलेबाबत खात्री करून पर्यवेक्षकीय अहवाल सादर करावा.

उपविभाग स्तर (लेखाधिकारी)

अनुदान प्रस्ताव व तपासणी अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर लेखाधिकारी उपविभाग स्तर यांनी अनुदान प्रस्ताव तपासून पडताळणी करून पात्र प्रस्तावांना उप विभागीय कृषि अधिकारी यांचेकडे अनुदान अदायगीसाठी शिफारस करावी.

उपविभागीय कृषि अधिकारी

१. ग्राम कृषि संजीवनी समितीच्या (VCRMC) मान्यतेने प्राप्त झालेल्या लाभार्थींच्या कागदपत्रांची छाननी नंतर पात्र/अपात्रते बाबत निर्णय घेऊन संबंधित लाभार्थी यांना ऑनलाईन पूर्वसंमती प्रदान करावी. लाभार्थी अपात्र असल्यास कारणे नमूद करावीत.
२. तपासणी अहवालासह ऑनलाईन शिफारस झालेल्या पात्र प्रस्तावांची देय अनुदान अदायगी DBT द्वारे थेट लाभार्थींच्या आधार संलग्न बँक खात्यावर वर्ग करण्यासाठी प्रकल्प व्यवस्थापन कक्षास शिफारस करावी.
३. कृषि सहाय्यक यांनी अवगत केल्यानंतर यादृच्छिक (Random) पद्धतीने २% लाभार्थींच्या अनुदान अदायगी पूर्वी तपासणी करावी.
४. आवश्यकतेनुसार सदर घटकाचे निवडलेल्या लाभार्थीयांसाठी प्रशिक्षण आयोजित करावे.
५. योजनेचे संनियंत्रण करणे.

प्रकल्प संचालक, आत्मा

१. जिल्ह्यामध्ये उपविभाग स्तरावर लाभार्थी निवड व अनुदान अदायगी यासह सर्व कार्यवाही मार्गदर्शक सूचनेनुसार होत असलेबाबत वेळोवेळी पडताळणी करावी.
२. उपविभाग स्तरावर झालेल्या कामांची यादृच्छिक (Random) पद्धतीने उपविभागात किमान १० लाभार्थींची तपासणी करावी.

योजनेच्या सर्वसाधारण मार्गदर्शक सूचना

१. एका कुटुंबातील एकाच व्यक्तीस या योजनेचा लाभ देण्यात येईल.
२. या घटकांतर्गत छाब्रो, कलिंगा ब्राऊन, कावेरी, ग्रामप्रिया, वनराज, कॅरी गोल्ड, निर्भिक, हितकारी, कॅरी देवेंद्र, कडकनाथ, उपकारी, गिरीराज, गिरीराणी, सुवर्णधारा, नंदनम ९९, ग्रामलक्ष्मी, ग्रामश्री, कृषिप्रिया, राजश्री, सातपुडा देशी, रेनबो रुस्टर, कुरोलायर, क्षिप्रा व वेळोवेळी अंतर्भाव केलेल्या शासन मान्य केलेले लो इनपुट टेक्नोलॉजीचे पक्षी मदर युनिट/मध्यवर्ती अंडी उबवणी केंद्र/सघन कुक्कुट विकास गट यांचे मार्फत चार आठवड्यांपर्यंत वाढवून ते पुरवठा करण्यास प्राधान्य देण्यात यावे. ते उपलब्ध होत नसतील तर स्थानिक पातळीवर लाभार्थीच्या पसंतीनुसार पक्षी पुरवठा करण्यात यावेत. पात्र लाभार्थ्यांना प्रति लाभार्थी कमाल ५० पक्षी, प्रत्यक्ष खर्चाच्या ५० % व जास्तीत जास्त रु. २५००/- चे मर्यादेत अनुदान देय आहे. सदर खरेदी ग्राम कृषि संजीवनी समितीच्या (VCRMC) खरेदी समिती मार्फत करण्यात यावी.
३. या घटकास नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्पाच्या संकेत स्थळावर, ग्रामसभा कार्यालयातील नोटीस बोर्ड, मेळावे इत्यादीद्वारे व्यापक प्रसिद्धी देण्यात यावी.
४. या घटकांतर्गत निवड केलेल्या लाभार्थ्यांना आवश्यकता असल्यास कुक्कुट पालनाचे आवश्यक ते प्रशिक्षण देण्यात यावे.
५. लाभार्थ्यांने सदरचा व्यवसाय हा किमान ३ वर्षे करणे आवश्यक आहे.
६. पक्षी जोपासण्यासाठी निवारा/खुराडे, खाद्य व पाण्याची भांडी इ. व्यवस्था लाभार्थ्यांने स्वतः करावयाची आहे.
७. या घटकांतर्गत लाभार्थ्यांना पुरवठा केलेल्या कुक्कुट पक्ष्यांना लसीकरण व आवश्यक त्या पशुवैद्यकीय सेवा जवळच्या पशुवैद्यकीय संस्थेमार्फत देण्यात याव्यात.

खरेदी समितीने द्यावयाचे खरेदी प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, लाभार्थी श्री/श्रीमती-----
मु.पो.-----तालूका ----- जिल्हा --- यांनी कुक्कुटपालन या घटकांतर्गत
नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्पांतर्गत या घटकासाठी विहित केलेल्या खरेदी समिती व खरेदी समिती सचिव
(कृषि सहाय्यक) यांच्या समक्ष मार्गदर्शक सूचनांना अनुसरून खरेदी केलेली आहे.

खरेदी केलेल्या पक्ष्यांची संख्या -

एकूण किंमत रु. -

(अक्षरी रु.)

	(स्वाक्षरी) लाभार्थी	(स्वाक्षरी) खरेदी समिती सचिव	(स्वाक्षरी) उपस्थित खरेदी समिती सदस्य
दिनांक-		(कृषि सहाय्यक)	
ठिकाण-	(नाव)	(नाव)	(नाव)

(स्वाक्षरी) उपस्थित खरेदी समिती कृषि मित्र/ कृषि ताई	(स्वाक्षरी) पशुसंवर्धन विभागाचे संबंधित पशुधन विकास अधिकारी/पशुधन पर्यवेक्षक
(नाव)	(नाव)

पर्यवेक्षीय तपासणी अहवाल

१. तपासणी दिनांक :- / /२०
२. तपासणी अधिकारी :- श्री. पदनाम
३. तपासणी वेळी उपस्थित इतर अधिकारी -
 १. श्री. पदनाम
 २. श्री. पदनाम
४. लाभार्थ्यांचे नाव - श्री.
गांव ता. जि.
सर्वे नं (असल्यास)
५. बाब - परसबागेतील कुक्कुटपालन
६. प्रकल्पाचे ठिकाण
७. देयकाची एकूण रक्कम रु.
८. लाभार्थ्यांस देण्यात आलेल्या अर्थसहाय्याची रक्कम रु.
९. तपासणी मध्ये अर्थसहाय्याची परिगणना बरोबर केलेली आहे काय ? होय / नाही
१०. नसल्यास तफावत रक्कम रु.
११. मार्गदर्शक सूचनेप्रमाणे कार्यवाही करण्यात आलेली आहे काय ? होय / नाही
१२. लाभार्थ्यांचे सर्वसाधारण अभिप्राय
१३. गुणवत्ते बाबत तपासणी अधिकाऱ्याचे अभिप्राय

तपासणी अधिकारी, श्री.

पदनाम.

(स्वाक्षरी)

इतर अधिकारी श्री.

पदनाम.

(स्वाक्षरी)

लाभार्थ्यांची/ लाभार्थी प्रतिनिधीची स्वाक्षरी
(नाव.....)

भूमिहीन प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, श्री./श्रीमती ----- वय ----- रा. -----
ता. ----- जि. ----- आधार क्र. ----- यांचेकडे अथवा त्यांच्या कुटुंबातील
व्यक्तीकडे शेती/शेतजमीन नाही. यास्तव श्री./श्रीमती ----- हे भूमिहीन असल्याचे
प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

दिनांक: / /

कामगार तलाठी

नाव-----

सजा -----

विधवा /परितक्त्या/ घटस्फोटीत असल्याबाबत दाखला

प्रमाणित करण्यात येते की, श्रीमती ----- वय ----- रा. -----
ता. ----- जि. ----- आधार क्र. ----- हे विधवा /परितक्त्या/ घटस्फोटीत
असल्याचे उपलब्ध अभिलेखावरून/ माझ्या निरीक्षणाच्या आधारे निदर्शनास येते. त्याआधारे सदर व्यक्ती विधवा
/परितक्त्या/ घटस्फोटीत असल्याचे दाखला देण्यात येत आहे.

दिनांक: / /

ग्रामसेवक

नाव-----

ग्रामपंचायत -----